

«Моя філософія: роби людям добро!»

Літературна гра за творчістю Олесь Гончара

Лідія Бондаренко,

кандидат педагогічних наук, доцент

Херсон

У статті подаються матеріали до літературної гри за сторінками життя і творчості першого лауреата Шевченківської премії Олесь Гончара.

Ключові слова: Олесь Гончар, літературна гра, методика вивчення біографії.

Вступне слово учителя. Дорогі учні, автор, про якого піде мова, вам знайомий. Сьогодні ж з'ясуємо, наскільки добре ви його знаєте. Для початку назвемо його ім'я, розгадавши таку літературну загадку:

Він вірив у Бога, сприймав чужий біль як свій. Часто відвідував Володимирський собор, дружив із патріархом Мстиславом. Він писав слова *Дідусь* і *Бабуся* з великої літери, бо вони для нього – ангели-хранителі. На запитання «звідки родом?» відповідав, що і з Полтавщини, і з Дніпропетровщини, бо «тато й мама помирили». Він – перший лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, академік АН УРСР, голова Українського республіканського комітету захисту миру, член Всесвітньої ради миру. Він – інтелектуал, визнаний за свою творчість світом, а за громадську патріотичну діяльність названий у вітчизні Великим Українцем. Він відкривав установчу конференцію Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка, Установчий з'їзд Народного руху України. Він зустрічався з Юрієм Гагаріним та матір'ю Терезою. Обожнював розповідати щось із народних усмішок. Відпочивав переважно на дачі. Особливо любив йти на луки зі своєю онукою Лесею. Брали із собою собаку Біма. Зі страв надзвичайно любив гречаники.

То хто це? Звичайно, письменник Олесь Терентійович Гончар.

Сторінками долі

Про кого з рідних в О. Гончара залишилися такі спогади: «... очевидно, був з козаків. Може, лоцманував (на порогах). Всі згадки, чути в дитинстві, ведуть до цього. Пригадую щось біле й величне. Гору сивини. І в ній десь тале усміх. Коней любив. Здається, ними й промишляв?» (про діда по батькові Сидора Білого)

Про кого О. Гончар у своїх щоденниках згадував, що ця жінка ніколи не дозволяла собі відпочивати, була глибоковіруючою, доброю, мудрою людиною; мала хіба що один гріх – могла покласти собі зайвий шматок цукру, як готувала чай для всієї родини, бо дуже любила солодке; коли письменник приїздив у Суху, обов'язково бував на її могилі? (про бабусю Єфросинію Євтихіївну)

Про кого із родичів О. Гончар сказав: «... відзначалася широю вродженою любов'ю до людей, в її образі втілювалося для мене все найкраще, що є в нашого народу. Її вплив на мій розвиток був величезний... від неї – мова, фольклор, працелюбство?» (про бабусю Єфросинію Євтихіївну)

Хто із рідних О. Гончара пройшов Першу світову війну, нагороджений двома Георгіївськими хрестами? (батько Терентій Сидорович)

Про кого із найрідніших людей так згадував О. Гончар: «Щастя моє і пісня моя... Третій рік мені йшов, якщо і є про неї згадка десь в дитячій свідомості, то саме

як далека пісня, спомин про прекрасну легенду?» (про маму Тетяну Гаврилівну. Померла у 1920 р., не проживши тридцяти років, підірвавшись на будівництві нової хати)

Про кого О. Гончар залишив такий запис: «Вона всі роки порядкувала в хаті, а не Георгіївський кавалер?» (про мачуху)

Кого зі своїх родичів О. Гончар порівнював із Гомером, бо, приїжджаючи до Києва в гості, вона привозила із собою весь епос Ломівки (соборної Зачіплянки): «різні бувальщини, ломівські історії, міфи, віщі сни ллються з вуст оповідачки невпинною рікою?» (старшу сестру Шуру)

Над якою книгою «бабуся й тітки проливали сльози», коли малий Сашко читав її вечорами? («Кобзар» Т. Шевченка)

Хто дав Гончареві, якого від народження називали Сашком, ім'я Олесь? (учитель української мови та літератури)

Яке унікальне старовинне видання на 1550 сторінок, придбане на харківській товкучці, подарував своїй неписьменній сестрі Шури О. Гончар у 1938 р.? (Біблію)

За якою збіркою О. Гончар радив своїй сестрі вчитися грамоти? (за «Кобзарем» Т. Шевченка)

Про який вищий навчальний заклад О. Гончар пізніше згадував: «Університет на цілих три роки став рідною домівкою, обдарував щастям дружби, в його аудиторіях, у тиші бібліотек пізнавали ми радість прилучення до скарбниці людських знань, тут переживали насолоду й захват творчої праці» (про Харківський університет, до якого вступив у 1938 р.)

Який майбутній талановитий письменник навчався одночасно з О. Гончарем у Харківському університеті? (Григорій Тютюнник)

Про який твір відомого автора О. Гончар згадує, що коли він з'явився, то в «студентському середовищі поміж закоханих в літературу юних ентузіастів точилися дискусії... з приводу... блакитних веж: чи існують вони насправді? Чи буває таке в степах? Чи, можливо, з'явилися вони лише в уяві письменника, в його натхненних поетичних видіннях? Автор був загадковий: образ його чомусь пов'язувався з морем...»? («Вершники» Юрія Яновського)

Чому О. Гончару не вдалося закінчити Харківський університет? (у перші дні війни добровольцем пішов на фронт)

У якому творі О. Гончар описав долю друзів-студентів, які полягли 1941 р., захищаючи Київ? (у романі «Людина і зброя»)

Якими бойовими відзнаками нагороджений О. Гончар? (трьома медалями «За відвагу», орденами Слави і Червоної Зірки, медаллю «За оборону Києва»)

Де О. Гончар зустрів звістку про перемогу? (у Празі)

Чому після війни О. Гончар продовжив навчання у Дніпропетровському університеті? (повоєнний Харків болісно краєв серце молодому письменнику, а в Дніпропетровську працювала старша сестра – єдина близька родичка, яка залишилася у нього)

Хто О. Гончар за освітою? (філолог)

Якій темі була присвячена дипломна робота О. Гончара, захищена ним у 1946р.? (новелістиці В. Стефаніка)

Яку посаду обіймав О. Гончар з 1959 по 1971 р.? (був головою правління Спілки письменників України)

У 1992 р. О. Гончару присвоєно почесний ступінь доктора Альбертського університету. У якій країні розташований цей навчальний заклад? (у Канаді)

Як у 1993 р. Міжнародний біографічний центр у Кембриджі (Англія) відзначив О. Гончара? (визнав його «Всесвітнім інтелектуалом 1992–1993 рр.»)

Де розташований Державний літературно-меморіальний музей-садиба Олесь Гончара, в якому щорічно 3 квітня та 14 липня проводяться літературно-музичні вечори, присвячені вшануванню пам'яті письменника? (у с. Сухе Кобеляцького району Полтавської області)

Який вищий навчальний заклад України носить ім'я О. Гончара? (Дніпропетровський національний університет)

У яких містах України є вулиці імені Олесь Гончара? (у Києві, Дніпропетровську, Івано-Франківську)

Хто автор книги спогадів про О. Гончара “Я повен любові...” (його дружина Валентина Данилівна Гончар, з якою він прожив у шлюбі майже півстоліття)

Дослідник літератури

Якому автору присвячена ювілейна стаття О. Гончара “Безсмертний полтавець”? (І. Котляревському)

Якому українському митцеві слова О. Гончар дав таку оцінку: “Поет-революціонер, поет-тираноборець, поет, що з незрівнянною силою й непримиренністю висловив протест народу проти соціального і національного гніту, людина безмежно трагічної долі, він залишив нам найкращу перлину своєї душі – нездоланне свободоловство, гуманність, чисту, як сонце, мрію про вселюдське братерство, щастя”? (Т. Шевченкові)

В одній із праць О. Гончара є такі рядки: “Бойовитість творчості, глибина соціально-психологічних досліджень, відданість кожним своїм словом справі народу, справі прогресу людства – це саме те з [його] життя, що хвилює нас, що може сприятися нами як його заповіді. Літературі нашій і сьогодні потрібні [його] одержимість, його трудолюбство, громадська активність, широта мислення... нам і сьогодні треба його мужності, несхитності й гарту”. Про якого видатного митця так говорить О. Гончар? (про І. Франка)

Про яку відому збірку О. Гончар сказав: “...так зветься книга, що є головною книгою всього поетового життя. Страшно подумати, що яка-небудь випадковість могла б позбавити народ наш, позбавити Україну цієї заповітної книги, яка для багатьох поколінь стала мудрою наставницею, вчила і вчить усіх нас совісті й добру, вірності синівському обов'язку”? (“Кобзар” Т. Шевченка)

Про кого із видатних українських письменників О. Гончар сказав, що світанок його життя “починався біля маленького вогню закуреної батьківської кузні, а високий життєвий захід цієї людини догоряв у променях європейської слави”? (про І. Франка)

Який письменник II половини XIX ст., на думку О. Гончара, – “перший симфоніст української прози”? (Панас Мирний)

Про яку відому українську авторку кінця XIX– початку XX ст. говорить О. Гончар у наступних рядках: “Звертаючись... до цього феномена людської стійкості, можемо бачити, якою силою може ставати в людині високість її помислів, значність життєвого ідеалу, безмір любові до свого народу”? (про Лесю Українку)

Про якого письменника О. Гончар сказав, що він “яблуновоцвітний геній України”, а який автор, за його визначенням, – “зі степів, де лютували шаблі”? (про П. Тичину, Ю. Яновський)

Якому відомому українському автору, що починав як неокласик разом із М. Зеровим, П. Филиповичем, М. Драй-Хмарою, Юрієм Кленом, адресовані такі слова О. Гончара: “поет високої культури, широких обріїв”? (М. Рильському)

Про кого з українських гумористів і сатириків О. Гончар сказав: “розум він мав вольтерівської гостроти, викривач був незрівнянний, та все ж визначальним, мені здається, в його вдачі було саме це: ніжність, душевність, поетичність”? (про Остапа Вишню)

Якому всесвітньо відомому митцеві присвячений нарис О. Гончара “Від Сосниці до планети”? (О. Довженку)

Якого автора у передмові до його книжки “Лебеді материнства” О. Гончар назвав “витязем молододі української поезії”? (В. Симоненка)

Майстер слова

Де і коли розпочався творчий шлях О. Гончара? (у 30-і рр. в Харкові, коли він навчався у технікумі журналістики)

Які твори О. Гончар назвав “конспектами почуттів”, “чернетками для майбутніх творів”? (фронтіві вірші) Як називався перший повоєнний твір О. Гончара? (новела “Модри Камень”)

Що означає ця назва? (так називається словацьке містечко)

Про роботу над яким із своїх творів О. Гончар згадував так: “Наче не я його писав, а щось водило моїм пером, само писалося і клекотіло в душі, якась вища сила, любов, жаль, біль, що не вмирав, коли я повернувся з того пекла”? (роман “Альпи” із трилогії “Прапороносці”)

Із якими всесвітньо відомими антивоєнними творами дослідники порівнюють роман-трилогію О. Гончара “Прапороносці”? (“Процавай, зброе!” Е. Хемінгуей, “Час жити й час помирати” Е. М. Ремарка)

У якій зі своїх новел О. Гончар згадує дочку візира перського царя Шахрезаду? (“За мить щастя”)

Із яким твором В. Винниченка, що має підзаголовок “Із тюремних буднів Шахрезади”, перегукується ця новела О. Гончара? (із новелою “Момент”)

Який твір письменника був відзначений Державною премією Української РСР ім. Т.Г. Шевченка у 1962 р.? (роман “Людина і зброя”)

Про який твір О. Гончара діаспорна дослідниця М. Тарнавська сказала, що якби він вчасно вийшов в англійському перекладі, то викликав би в Америці сенсацію: так глибинно відтворено тут “екзотику” радянського суспільного ладу та викрито національне нищителство? (роман “Собор”)

У 1986 р. в інтерв'ю журналу “Радуга” О. Гончар розповів наступне про виникнення задуму одного зі своїх творів: “Хотілося сказати слово на захист того, що було виплекане творчим генієм народу. Було бажання також сказати про такі негативні явища, як пустодзвонство, кар'єризм, нехтування народною мораллю”. Про який роман говорить О. Гончар? (роман “Собор”)

Хто із письменників у листі до автора так охарактеризував цей твір: “Орлиний, соколинний роман Ви написали, роман-набат”? (Гр. Тютюнник)

Яким романом, на думку дослідників, О. Гончар нагадував сучасникам, що Планета (Домівка людства) – має наповнюватися нектаром бджіл-трудівниць; Дорога (Час) – змушувати думати; Небо (Вічність) – захистить, якщо прихилимо його до дорогих істин; Мадонну (Душу людську) – треба неодмінно побачити? (“Твоя зоря”)

Як дослідники називають таку рису творчого почерку О. Гончара – тривожні роздуми про долю землі, майбутнє людства? (*планетарність мислення*)

Хто є автором відомої праці “Собор у риштованні”? (*Євген Сверстюк*)

Якому відомому поетові належать такі слова про О. Гончара: “Гончар – художник світла, його дослідник, зображувач і поет”? (*Микола Бажану*)

Скількома мовами світу перекладалися твори О. Гончара? (*67-ма мовами*)

Патріот

Про яку трагічну подію в історії України так пише О. Гончар: “То був наш перший Чорнобиль. За що це все тобі, Україно? Нічого подібного не знали ні поляки, ні чехи, ні навіть румуни – які вони щасливі!... Прийшов мор на всіх людей. Щось подібне – апокаліптичне – тоді почувалось. Перший Чорнобиль України...”? (*про голод 1933 року*)

Про яку подію розмірковує О. Гончар у своєму щоденнику (запис від 14 червня 1986 року): “Почуваю себе пасажиром “Титаніка”, який їде вночі назустріч айсбергові! Ось так. Люди довго жили сліпою вірою в силу науки, тепер ця віра розсипається в порох... іноді стан буває такий, що шкодуєш: чому не вбило на війні? ...Відчуття трагізму життя не полишає ні на хвилину”? (*про Чорнобильську катастрофу*)

Як підтримав О. Гончар у 1990 р. студентів (серед них була і його онука), які голодували на Хрещатику на знак протесту проти існуючого уряду? (*висловив солідарність у пресі, у привітаннях учасникам конференцій у Вашингтоні та Філадельфії; написав заяву про вихід із КПРС*)

У щоденнику О. Гончара від 07.09.1994 є такий запис: “ Яка трагічна наша історія! За всі віки українська державність проіснувала в різних формах – приблизно 160 років. І не від зовнішніх ворогів, хоч які вони були підступні, гинула українська держава... Пам’ятаймо про це!”. Чого, на думку О. Гончара, завжди бракувало нашій нації? (*бракувало єдності*)

Хто із відомих поетів-шістдесятників, автор поеми “Ніж у сонці”, так сказав про О. Гончара: “Дай Боже нам усім так любити Україну, її людей і культуру, як любив він”? (*Іван Драч*)

Якого звання О. Гончар удостоєний посмертно у 2005 р.? (*Герой України*)

Яка херсонська поетеса – авторка поезії про О. Гончара, де є такі рядки:

Він схожий на планету,
Відкрити та непізнану людьми.
У вічність відійшов, але не канув в Лету...
А поки ми, заплутані в тенетах
Лжеправди, за софітами не бачимо Зорі
І молимося новим ідолам в багеттах,
На сполох б’є Собор Його душі?
(*Лана Світ – Світлана Параскевич*)

Бондаренко Л. “Моя філософія: делай людям добро!”: літературна гра по сторінкам життя і творчеств Олесь Гончара

В статтю пропонуються матеріали к літературній грі по сторінкам життя і творчеств первого лауреата Шевченковской премии Олесь Гончара.

Ключевые слова: Олесь Гончар, літературна гра, методика изучения биографии.

Bondarenko L. “My philosophy: do good to people!”: a literary gate about life and creative work of Oles’ Honchar

The article contains materials to the literary gate about life and creative work of the first winner of T. Shevchenko’s literary reward of Oles’ Honchar.

Key words: Oles’ Honchar, literary gate, methodology of studying biography.

На завершення гри після визначення і нагородження переможців пропонуємо вчителю стисло переказати бувальщину, що її розповів О. Гончар на зустрічі з творчою молоддю вузів столиці України і про яку згадує Віталій Святовець у книжці “Слово про Олесь Гончара”: “... Жив собі селянин. Звали його, здається, Іваном. Особливо взимку, коли наставали довгі-предовгі ночі, коли не спалося, думав про щастя. “Що ж воно за жар-птиця така? – запитував себе. – До кого вона залітає, а кого й обминає?”... Одного разу, коли зійшлися дядьки, Іван вирішив з ними обміркувати те, що гризло душу...

– Тут усе просто, – каже один, підкручуючи вуса. – Оце якщо... в тебе, Іване, усе є необхідне в оборі і в коморі... то ти й щасливий...

– Не зовсім так, – заперечив першому низенький, кругленький чоловік. – Це тоді щастя, коли всі в родині здорові, роботять, нема лежнів, трутнів будь-якої масті, непросихаючих п’янюг...

– Славно, якщо тебе і твою сім’ю люди поважують...

– Головне, коли нема війни...

Усі, хто говорив, либонь, мав резон. Але так ніхто й не сказав точно. Мабуть, у кожного своє розуміння щастя.

Наслухавшись, Іван подумав: “Щастя – це таке, що й руками не обхопити й розумом не в змозі обійняти...”. Та й закинув Іван гадку за грядку.

Збіг не один день і не один місяць після того. Якось одного разу надвечір Іван узяв вудочку і пішов на річку... Ще й не прикурив, як гусячий поплавок сіпнувся і зник під водою. З великими труднощами витяг величезну пащекувату щуку – кілограмів на 10... Вирізав лозину, зачепив крізь жабри щуку, звалив на плече та й додому...

– Їй-богу, – дід підвівся, зробив долонею козинок, – ось уже дев’ятий десяток кінчаю, а ще не бачив, щоб хто в нашій Захлюпанці упіймав таку путню рибину.

Йде далі Іван.

– Ти диви, Уляно, – долинає від колодязя. – Тількино чоловік з вудочкою ішов. Ми не встигли й води принести, а тут уже несе таку ловку рибину. Наче ждала його, щоб упіймав. Ото щастя привалило людині!..

Іде Іван та й думає: “Так ото, виходить, я щастя несу. А я й не знав, що воно у мене на плечі...”.

Так і ви всі, дорогі учні, маєте на своєму плечі юність, дай Боже здорових і живих батьків, вірних друзів. Цінують це! Творить добро на рідній землі, любіть і примножуйте її достаток, як це робив усе своє життя Митець і Громадянин Олесь Гончар.

Література

1. Гончар О.Т. Щоденники: У 3-х т. / Олесь Гончар. – К.: Веселка, 2002—2004.

2. Зобенко М.О. Українське небо Олесь Гончара: Есеї, студії, полеміка / Марія Зобенко. – Л.: Вид-во М. Коць, 2003. – 174 с.

3. Слово про Олесь Гончара: Нариси, статті, листи, есе, дослідження / Упоряд. В.К. Коваль. – К.: Рад. письменник, 1988. – 647 с.